

УДК 347.37 (336)

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.02.43>

ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ У СФЕРІ ЗДІЙСНЕННЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ¹

Уткіна М.С.,

кандидат юридичних наук, доцент,
старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства
Сумського державного університету,
науковий дослідник в Університеті Ворик,
м. Ковентрі, Велика Британія.
<https://orcid.org/0000-0002-3801-3742>

Уткіна М.С. Виклики та перспективи міжнародної співпраці у сфері здійснення фінансового моніторингу.

Стаття присвячена основним викликам та перспективам міжнародної співпраці у сфері фінансового моніторингу. В контексті зростання транзакцій, що мають транснаціональний характер, використанням новітніх технологій актуалізується питання здійснення фінансового моніторингу у глобальному масштабі. Фінансовий моніторинг є певного роду процесом виявлення, оцінки та зниження ризиків фінансової злочинності. Автор наголошує на тому, що саме ефективна та дієва міжнародна співпраця може стати підґрунтям й допомогти у створенні більш ефективних систем перевірки та контролю фінансових транзакцій, а також сприяти швидшому виявленню та припиненню злочинних дій, що пов'язані із легалізацією злочинних доходів, корупційними діями та фінансуванням тероризму. У статті автор акцентує увагу на одному із викликів міжнародної співпраці, що може стати перешкодою, – необхідності забезпечення взаємної довіри та співпраці між різними країнами та їх фінансовими установами, а також створення спільних стандартів та протоколів. Міжнародна співпраця може також сприяти у забезпеченні більш прозорих та регульованих фінансових ринків, що може збільшити довіру інвесторів та сприяти економічному зростанню. Проте, наголошено також автором і на тому, що для успішної реалізації міжнародної співпраці у сфері фінансового моніторингу, необхідно також враховувати різні культурні, правові та економічні реалії різних країн та регіонів. Міжнародна співпраця у сфері фінансового моніторингу може забезпечити більш ефективні методи та інструменти для виявлення та припинення фінансової злочинності. Автором було зазначено, що успішна міжнародна співпраця у сфері здійснення фінансового моніторингу залежить від багатьох факторів, таких як ефективність законо-

давства, наявність технічних засобів для обміну інформацією, стандартизація процесів та інше.

Ключові слова: боротьба зі злочинністю, Державна служба фінансового моніторингу, міжнародна співпраця, підрозділ фінансової розвідки, фінансовий моніторинг.

Utkina M.S. Challenges and Prospects of International Cooperation in the Field of Financial Monitoring.

The article is devoted to international cooperation's main challenges and prospects in financial monitoring. In the context of the growth of transactions that have a transnational nature, the issue of financial monitoring on a global scale is actualised using the latest technologies. Financial monitoring is a process of identifying, assessing, and reducing the risks of financial crime. The author emphasises that it is efficient and effective international cooperation that can become the basis and help in creating more effective systems of verification and control of financial transactions, as well as contribute to the faster detection and termination of criminal actions related to the legalisation of criminal proceeds, corrupt actions, and financing of terrorism. In the article, the author focuses on one of the challenges of international cooperation, which can become an obstacle – the need to ensure mutual trust and cooperation between different countries and their financial institutions and the creation of common standards and protocols. International cooperation can also contribute to more transparent and regulated financial markets, increasing investor confidence and promoting economic growth. However, the author also emphasised that for the successful implementation of international cooperation in financial monitoring, it is also necessary to consider the different cultural, legal, and economic realities of different countries and regions. International cooperation in financial monitoring can provide more effective methods and tools to detect and stop financial crime. The author

¹ Робота виконана за підтримки Британської Академії, за фінансування за схемою RaR\100538/

noted that successful international cooperation in financial monitoring depends on many factors, such as the effectiveness of legislation, the availability of technical means for information exchange, the standardisation of processes, and others.

Keywords: fight against crime, State Financial Monitoring Service, international cooperation, financial intelligence unit, financial monitoring.

Постановка проблеми. Визначення викликів та перспектив міжнародної співпраці у сфері здійснення фінансового моніторингу актуалізується з урахуванням підвищення кількості транзакцій, що мають транснаціональний характер, використанням новітніх технологій, зростанням випадків міжнародного тероризму, корупційних діянь, легалізації злочинних доходів. З урахуванням цього, перед державами постають певні виклики щодо дієвої боротьби із даними явищами. Фінансовий моніторинг є певного роду процесом виявлення, оцінки та зниження ризиків фінансової злочинності, однією з ключових складових такої боротьби й протидії. Проте, на нашу думку, його ефективність й успішність напряму залежать від належного рівня міжнародної співпраці. Наразі існує низка викликів, таких як розбіжності у правових та регуляторних вимогах, обмеження на обмін інформацією між країнами, а також відмінності в підходах до провадження фінансового моніторингу, що можуть зменшувати ефективність міжнародної співпраці у цій сфері. Все це і зумовлює мету проведення даного дослідження.

Стан опрацювання цієї проблематики. Питання щодо дослідження ключових моментів міжнародної співпраці в контексті здійснення фінансового моніторингу розглядалось представниками наукової спільноти доволі фрагментарно. Проте, в цілому, питання фінансового моніторингу як одного із ключових способів протидії легалізації злочинних доходів було предметом розгляду таких науковців як О. Бандурки, А. Гальчинського, Е. Дмитренка, О. Комісарова, М. Кучерявенка, Н. Лугіної, Л. Фитуні й ін. Проте, з урахуванням вищезазначеного, слід комплексно проаналізувати дане питання з метою вироблення можливих пропозицій для покращення дієвого й міжнародної співпраці у сфері провадження фінансового моніторингу.

Метою статті є аналіз викликів та перспектив міжнародної співпраці у сфері здійснення фінансового моніторингу та визначення можливих напрямів їх подолання в контексті забезпечення більш ефективної боротьби зі злочинністю, захисту фінансової стабільності й забезпечення фінансово-економічної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Сучасний динамічний характер фінансових відносин, процес інтеграції економіки України з міжнародними фінансовими системами та стрімкий розвиток тех-

нологій платіжних операцій створюють негативне явище відмивання так званих «брудних» коштів. З метою мінімізації та протидії легалізації доходів у більшості світових держав створено інституції (державні органи, фінансові установи різних форм власності), які здійснюють фінансовий моніторинг [1, с. 740].

Згідно з підходами Європейського Союзу, боротьба із тероризмом вимагає двох напрямів:

– спочатку необхідно значно знизити бар'єри, включаючи національні та відомчі, з метою обміну необхідною інформацією;

– створити посилені багаторівневі системи контролю за персональними, фінансовими та іншими даними.

Проблема інтеграції нашої держави в систему міжнародної безпеки та співпраці зі світовими та європейськими інтеграційними структурами в галузі безпеки полягає в необхідності створення рівних стандартів для всіх країн у боротьбі з глобальним тероризмом, що включають оцінку та відстеження діяльності терористичних організацій та угруповань. Це можливо досягти через координацію дій системи безпеки України зі зарубіжними країнами, включаючи країни НАТО. Для України важливо стати невід'ємною частиною міжнародних антитерористичних структур у контексті забезпечення власної безпеки. Важливим в цьому контексті є забезпечення організаційних та технічних механізмів для оперативного обміну інформацією між вітчизняними уповноваженими органами й правоохоронними органами, підрозділами збройних сил, спеціальними службами та установами фінансового моніторингу країн-партнерів НАТО. Такого роду механізми повинні забезпечувати швидкий та ефективний обмін необхідною інформацією для здійснення антитерористичних заходів та боротьби зі злочинами, пов'язаними зі зловживанням фінансовою системою [2, с.120].

Однією з ключових умов міжнародного співробітництва є забезпечення постійного та всебічного контролю не лише над суб'єктами господарської діяльності, такими як підприємства, компанії та корпорації, але й над фінансовим сектором, який є основним каналом для здійснення переказів грошових коштів та може стати мішенню незаконного відмивання коштів.

Співпраця Державної служби фінансового моніторингу як спеціально уповноваженого органу закріплено не лише у вітчизняних нормативно-правових актах, а й також у міжнародних угодах, метою яких є налагодження співпраці, співробітництва держав із усього світу між собою, відповідними міжнародними установами й іноземними партнерами. Вищеперелічені суб'єкти несуть є відповідальними за забезпечення ефективної боротьби з легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванням терориз-

му та фінансуванням поширення зброї масового знищення.

Необхідно зазначити, що на сайті Державної служби фінансового моніторингу виокремлені пріоритетні, основні вектори діяльності в контексті співпраці й надання взаємної допомоги між вітчизняним спеціально уповноваженим суб'єктом та міжнародними організаціями і установами. Зокрема, це:

- запобігання та протидія легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом;
- запобігання та протидія фінансування тероризму;
- запобігання викрадення грошей чи особистих даних фізичних та юридичних осіб, організацій, установ, компаній [3].

В цілому, аналізуючи суб'єктів здійснення фінансового моніторингу, виокремлюємо серед них і суб'єктів міжнародного або ж наднаціонального рівня:

- Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FAFT);
- Еґмонтська група підрозділів фінансової розвідки;
- Комітет експертів Ради Європи з оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансування тероризму (MONEYVAL);
- Європейський Союз;
- Організація Об'єднаних Націй;
- Світовий банк;
- Організація Північноатлантичного договору (НАТО, Північноатлантичний альянс);
- Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ);
- Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) й ін.

В цілому, констатуємо, що міжнародне співробітництво у сфері здійснення фінансового моніторингу ґрунтується на взаємній допомозі щодо виявлення так званих фінансових злочинів, корупції, відмивання грошей, одержання незаконних доходів. Вона безпосередньо пов'язана із співпрацею Державної служби фінансового моніторингу із переліченими вище суб'єктами міжнародного (наднаціонального) рівня здійснення фінансового моніторингу. Такого роду співпраця повинна базуватись й реалізовуватись за умови дотримання принципів законності, прозорості, відкритості, оперативності, достовірності, професіоналізму.

Виокремивши ці основні принципи, пропонуємо коротко охарактеризувати їх значення, із врахуванням даних, наведених у річній фінансовій звітності Державної служби фінансового моніторингу України. Зокрема,

- принцип законності. Даний принцип означає, що будь-яка діяльність, пов'язана з фінансовим моніторингом, повинна повною мірою корелюватись із визначеними законодавчими актами як на

державному, так і міжнародному рівнях, а також правил, вказівок та постанов щодо контролю за протидією відмиванню грошей та фінансуванням тероризму, зниження рівня корупції.

- Принцип прозорості вимагає, щоб інформація, звіти, повідомлення та аналітичні дані, отримані в результаті провадження фінансового моніторингу, були доступні, чесні та зрозумілі, забезпечуючи швидке виявлення незаконних дій і запобігання їх на міжнародному рівні.

- Принцип оперативності передбачає оперативне та ефективне обмін інформацією (будь то електронна або паперова), пов'язаною з фінансовими розслідуваннями, викриттям порушень та іншою важливою інформацією, яка може забезпечити успішну боротьбу з фінансовими злочинами на міжнародному рівні.

- Принцип достовірності означає, що інформація повинна бути надана правдива, без приховування частини.

- Принцип професіоналізму. Мати навички виявлення та запобігання протиправних фінансових дій є постійним процесом, що вимагає постійного удосконалення. Також важливо проходити міжнародні програми підвищення кваліфікації для покращення розуміння нових методів та технологій, що використовуються у сфері фінансових розслідувань.

- Принцип відкритості передбачає залученість до співпраці у різних реалізації проєктів, спрямованих на зниження рівня корупції, фінансових злочинів, тероризму, сепаратизму, фінансових розкрадань та інших антиправних дій [4].

А. Фаріон-Мельник й О. Яремко [5, с. 66] доволі влучно виокремили загальні напрями й основні аспекти, на яких базується міжнародна співпраця в цілому. Автори зазначили, що такого роду співпраця включає розробку напрямів запобігання й протидії шахрайству, корупції, здійснення протиправних фінансових операцій, приховування та легалізації злочинних доходів з кожною організацією окремо. До таких загальних аспектів, на яких повинна ґрунтуватись міжнародна співпраця науковці віднесли:

- представлення й передача досвіду України щодо провадження фінансового моніторингу на міжнародному рівні, зокрема під час участі у семінарах, конференціях, міжнародних доповідях й інших заходах;

- забезпечення допомоги в розслідуваннях, дослідженнях, формуванні справ й провадженні, а також надання інформації, пов'язаної з протидією легалізації доходів, одержаним злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та іншими пов'язаними з цим питаннями.

- укладання міжнародних договорів, що мають міжвідомчий характер, зокрема Меморандумів про взаєморозуміння у сфері фінансових розслідувань та взаємодопомоги, фінансового моніторингу;

- участь та проведення вебінарів, онлайн-зустрічей, тренінгів та засідань, спрямованих на розгляд питань фінансового моніторингу, протидії легалізації доходів, відмиванню коштів та фінансуванню тероризму;

- участь у програмах щодо повернення фінансових активів;

- участь у електронному каталозі щодо пошуку активів спільно з Егмонтською групою підрозділів фінансової розвідки;

- розроблення програм з метою удосконалення чинного законодавства, спрямованих на запобігання фінансовим злочинам й імплементації кращих практик країн;

- протидія будь-якого виду тероризму та сепаратизму;

- запобігання та боротьба з порушеннями законодавства щодо незаконного заволодіння чужим майном, активами, грошима, майновими правами, інтелектуальною власністю та особистими даними на державному та міжнародному рівнях;

- зменшення рівня корупції [5, с. 66.].

Державна служба фінансового моніторингу представляє Україну на міжнародній платформі фінансової безпеки. Вона бере участь у пленарних засіданнях, де надає інформацію про нові розробки та практики у сфері фінансової безпеки в Україні. Крім того, Державна служба фінансового моніторингу вносить власні пропозиції та розробки щодо запобігання фінансовим злочинам. Також забезпечується обмін взаємними оцінками з іншими країнами-учасниками MONEYVAL щодо 5-го раунду взаємних оцінок. Державна служба фінансового моніторингу активно бере участь у роботі Конференції Сторін Конвенції Ради Європи з питань виявлення, арешту, конфіскації, замороження рахунків, що були отримані незаконним шляхом, а також у боротьбі з фінансуванням тероризму. Спеціально уповноважена інституція активно долучається до цих дій на постійній основі, забезпечуючи ефективну роботу Конференції Сторін та її завдань у рамках Конвенції.

Рада Європи та ОБСЄ спільно гарантують контроль за діяльністю України у групі міжнародного фінансового моніторингу та здійснюють контроль фінансових потоків для визначення декількох ключових аспектів. По-перше, вони відстежують дотримання Україною правил міжнародної співпраці у сфері незаконного збагачення, фінансування тероризму та розповсюдження зброї масового знищення. По-друге, вони сприяють постійному розвитку Державної служби фінансового моніторингу як спеціально уповноваженого органу й виконанню завдань та обов'язків перед іншими учасниками. По-третє, вони надають необхідну інформацію та забезпечують повну взаємодопомогу в проведенні фінансових розслідувань. [4].

Також важливим є партнерство з організаціями Transparency International та Transparency International Україна у проведенні оцінювання рівня корупції в Україні. Оскільки корупція пов'язана з нелегальним переказом грошових коштів, міжнародні установи та організації з фінансового моніторингу визначають основні причини та напрями для боротьби з цими кризовими явищами [6].

Висновки. В цілому, проаналізувавши вищезазначене, констатуємо, що міжнародна співпраця у сфері здійснення фінансового моніторингу є надзвичайно важливою у забезпеченні фінансової стабільності й підтримці розвитку країн. Проте, виокремлюємо виклики, які потрібно врахувати при такій співпраці:

- відсутність єдиної системи фінансового моніторингу. Кожна країна має свою власну систему, яка може відрізнитися за принципами та методами збору інформації, аналізу та реагування на незаконні фінансові операції. Це може призвести до труднощів у взаємодії між країнами та перешкодити ефективному співробітництву у боротьбі зі злочинністю;

- технологічна складність та швидкий розвиток фінансових інструментів та технологій, що використовуються для незаконних фінансових операцій. Наприклад, криптовалюти та блокчейн можуть приховувати джерело фінансування терористичних організацій та злочинних груп.

- політичні та геополітичні фактори, які можуть перешкоджати співпраці між країнами. Наприклад, санкції проти певних країн можуть ускладнювати обмін інформацією та співпрацю в цілому (не говоримо про російську федерацію чи Білорусь).

Однак, на фоні цих викликів існують перспективи міжнародної співпраці у сфері фінансового моніторингу. Зокрема, застосування штучного інтелекту та машинного навчання може допомогти виявленню та аналізу незаконних фінансових операцій. Міжнародна співпраця у сфері провадження фінансового моніторингу має багато викликів та перспектив. Щоб досягти успіху у цій сфері, необхідно постійно вдосконалювати механізми моніторингу та контролю, розробляти нові технології та інструменти, а також зміцнювати співпрацю між міжнародними організаціями та країнами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Світлична В.Ю., Дериволков В.О. Організаційні аспекти здійснення банківського фінансового моніторингу. Економіка і суспільство. 2018. Випуск № 15. С. 739–745.
2. Типологічні дослідження Державної служби фінансового моніторингу України за 2016, 2015, 2014 роки. Київ, 2017. 126 с.
3. Державна служба фінансового моніторингу. Офіційний сайт. URL: <https://fiu.gov.ua/>.

4. Річна фінансова звітність Державної служби фінансового моніторингу України. Офіційний сайт. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/zviti-pro-diyalnist/2021-rik/richnij-zvit-derzhfinmonitoringu-za-2021-rik.html>.
5. Фаріон-Мельник А., Яремко О. Правоохоронні органи: питання термінології та системи. Актуальні проблеми правознавства. № 2 (22). 2020. С. 65–71.
6. Трансперенсі Інтернешнл Україна. Офіційний сайт. Рівень корупції в Україні. URL: <https://ti-ukraine.org/>.